

na vidiku 15. rujna. Francuzi ih nisu mogli ostaviti na obali i dali su im nešto hrane, te su prebacili preostali teret i skinuli vredniju odjeću s dijela posade. Nakon pljačke, Francuzi su ih napustili 17. rujna, a ostale su im dvije vrećice biskvita (pogačica) i malo piva. Na dan pres-tanka oluje, Jorge d'Albuquerque je na preporuku kolega naredio da se u more baci zlatni križ u kojemu je bio fragment drva iz Kristovog križa i druge relikvije. Bio je pričvršćen na krmeni dio, te se našao u krmenoj (donjoj) palubi, a Francuzi ga nisu pronašli. Utvrdili su udaljenost od rta Finisterre, a danonoćni rad pumpe ih je iscrpljivao. Pokušali su zaroniti i 23. rujna su začepili rupe na trupu broda. Izmjenjivali su se jaki udari vjetra, ispušavanje i molitve Bogu. Na Sv. Kuzmu i Damjana (27. rujna) bacili su u more mrtva tijela umrlih od iscrpljenosti, gladi i slabosti. Signalizirali su vatrama kada je naišao mali brod za Antouguui. Dali su im nešto kruha, vode i voća. Od rada na pumpi nisu mogli stajati na nogama, a 17 dana nisu pili ni vina ni vode. Dnevni obrok im se sastojao od 3-4 mala kokosa. Neki su otišli na tu obalu, a drugi u Belém. Portugalski kardinal Dom Henrique poslao je galiju 5. listopada. Tako je završeno ovo naporno 22-dnevno stravično putovanje.

Knjiga završava *bibliografijom* (str. 158-164), *indeksom* (str. 165-170), te podacima o autorima (str. 171). Ovo "dvoknjžje" je numerirano posebno za svaku knjigu, kako je to učinjeno u posebnim ranijim izdanjima.

Đivo Bašić

Claude Lévi-Strauss, *Divlja misao* (prevela Jagoda Milinković). Zagreb: Golden marketing, 2001., 338. str.

Riječ je o prvom hrvatskom prijevodu glasovitog djela Claua Lévi-Straussa, izvorno objavljenog 1962. Tvorac suvremene strukturalističke paradigme, Lévi-Straussa, autor je stotinjak znanstvenih radova i knjiga: *Osnovne strukture srodstva* (1949.), *Strukturalna antropologija* (1958.), *Totemizam danas* (1962.), *Mitologije I.-IV.* (1957.-1971.) i *Tužni tropi* (1959.).

U *Predgovoru* (str. 9-10) autor upozorava na povezanost ovog djela i knjige *Totemizam danas*. *Divlju misao* posvećuje Mauriceu Merleau-Pontyju, s kojim se poznavao još od pedagoškog staža početkom 1930.-ih godina.

Prvo poglavlje *Znanost o konkretnom* (13-46 str.) upućuje na apstraktnost riječi kao povlasticu ne samo jezika civiliziranih. Upotreba apstraktnih riječi ovisi o raznolikim interesima pojedinih zajednica nekog društva (npr. apstrakcija riječi hrast ili bukva nije manja od riječi drvo). Autor ukazuje na pogrešku koju je učinio Malinowski u smislu tvrdnje da je prazan želudac nadahnuo interes "primitivaca" za totemskim biljkama. Tako su Coahuilla Indijanci poznavali 88 vrsta biljaka (za prehranu i liječenje), Seminole 250 vrsta i podvrsta, Hopi Indijanci 350, a Navaho Indijanci čak više od 500 vrsta. Urođena i posve prirodna radoznalost prema poznavanju biljaka kod urođenika u opreci je s indiferentnošću i nesigurnošću distinkcije kod većine civiliziranih. U tewa jeziku postoji 40 naziva za opis oblika vanjske građe listova drveća ili biljaka, a za dijelove mladice kukuruza 15 različitih imena. Za kategorije kojima identificiraju biljaka Hanunóoi imaju više od 150 naziva, a urođenici Pinatubo za opisivanje dijelova i posebnosti biljki upotrebljavaju oko 100 riječi. Tako F. G. Speck kaže: "Nije čudno... da lovac Penobscot iz Mainea bolje praktički poznaje način života i osobine losa, nego najiskusniji zoolog". Lévi-Strauss zaključuje "da životinjske i biljne vrste nisu poznate zato što su korisne: one su proglašene korisnima ili zanimljivima jer su ih ljudi prije upoznali".

Prednost razvrstavanja zbilje ponekad se čini "apsurdnom". Npr. vjerovanje u izlječenje zubobolje dodiranjem djeteliceva kljuna, nije se javilo zbog saznanja učinkovitosti "apsurdnog" povezivanja djetelicevog kljuna i čovjekovog zuba, već ga je uvjetovalo stanovito "uvođenje reda" u svijetu. Stvari čine svetima upravo njihov položaj i mjesto, jer bi njihovo uklanjanje (pa i u mislima) srušilo čitav svjetski poredak. Prema razvijenosti bizonovih embrija izvađenih iz utroba u lovu ubijenih ženki, Indijanci Blackfoot predviđali su približavanje proljeća. Tako vraćanje može biti odgovorno za posebnu okolnost koja inače uobičajene ("samostalne") okolnosti pretvara u razarajuće u odnosu na nekog pojedinca. Autor odbacuje tezu da je magija "stidljiv i mucav oblik znanosti". Za mišljenje i djelovanje bolje je postupati kao da jednaka vrijednost zadovoljavajućeg estetskog osjećaja odgovara objektivnoj stvarnosti ustroja prirode. Tako "privremeno više vrijedi nego ravnodušnost prema svakoj povezanosti", a nepravilnost svrstavanja "olakšava stvaranje jednog *pamćenja*". Mitovi i obredi bili su i jesu ona otkrića koja dopušta priroda polazne točke od spekulativne organizacije i iskorištavanja osjetilnog svijeta pomoću "istih" takvih izraza. Na rezultatima te "znanosti o konkretnom" postignutima 10.000 godina prije egzaktnih i prirodnih znanosti, počiva i temelj naše uljudbe. Sklop nepravilno-neobičnog "izbora" svojstvo je izraza mitske misli. U središtu puta između opažanja i pojma-zamisli nalaze se elementi mitskog mišljenja, ali posrednik između slike i pojma je znak. Tako "jedan od načina na koji se znak suprotstavlja pojmu proizlazi iz toga što drugi želi biti potpuno transparentan prema stvarnosti, dok prvi prihvaća, pa čak i zahtijeva, da se određena količina ljudskosti uključi u tu stvarnost". "Slika ne može biti ideja, ali može igrati ulogu znaka ili, točnije, živjeti zajedno s idejom u jednom znaku", smatra autor. Čvrsto povezana sa slikom, mitska misao može uopćavati i iz(g)radivati strukturirane cjeline od "ostatka i krhotina događaja", te (na taj način) biti znanstvena. Lévi-Strauss smatra da je mitska misao graditeljica (vlastitih?) ideoloških palača "od otpadaka jednog starog društvenog govora"

ra" i "osloboditeljica po prosvjedu protiv nepostojanja smisla". Središnji dio puta između znanstvene spoznaje i mitske ili magijske misli zauzima umjetnost. Kod estetskog momenta npr. kipa konjanika natprirodne veličine postavlja pitanje (ne)svođenja na veličinu čovjeka onoga što izdaleka izgleda kao stijena ili povećavanja čovjeka do visine stijene. Količinski (veličinski) prijenos povećava i širi našu moć nad predmetom odgovarajući stvarnom predmetu. Razumom shvatljivim dimenzijama kod umanjenog modela nadoknađuje se napuštanje osjetilnih dimenzija. Iako se slikarov genij nalazi na pola puta između anegdote i sheme, mitogenetski čin je obrnuto simetričan onom nastanka umjetničkog uratka. Mit pomoću strukture kao polazišta pristupa izgrađivanju cjeline, dok umjetnost polazi od cjeline usmjerene prema otkrivanju pripadne strukture. Autor donosi primjer(e) prožimanja umjetničkog, strukturalnog i mitskog, te smatra da ponekad "predmet, njegova funkcija i simbol ulaze jedno u drugo i čine zatvoren sustav u koji događaj nema nikakva izgleda da se uvuče". Upitnost vrste umjetnosti ne utječe na događaj kao samo jedan vid slučajnosti i strukturalnog uklapanja osjećaja estetskog. Sučeljavanje strukture i događaja u svojoj okvirnoj nepromjenljivosti čini mogućim proces umjetničkog stvaranja i dijaloškog traženja (model-materijal-korisnik). Znanstvena ili akademska umjetnost interiorizira izvedbu i ekteriorizira povod, dok je kod primitivne umjetnosti obrnuto. Autor dodaje da "čak i najznalačkija umjetnost, ako nas uzbuđuje, postiže rezultat samo pod uvjetom da na vrijeme zaustavi to rasipanje slučajnosti u korist povoda i uključi je u djelo, dajući mu dostojanstvo apsolutnog predmeta". Kod obreda je asimetrija događajućeg unaprijed uređena dok je kod igre obrnuto.

U drugom poglavlju *Logika totemskih klasifikacija* (str. 47-86) autor se bavi osjećajem "konkretnog" obilježja urođeničkog znanja koje je oštro suprotstavljeno onom zapadnjačkom. Tako Indijanci Omaha najveću razliku prema bijelcima vide u njihovu branju cvijeća, dok njima samima cvijeće imaj svetu namjenu koju poznaju samo tajni gospodari. Istočno-

kanadski vračevi-iscjelitelji obvezno pridobivaju dušu biljaka duhanom kao poklonom, dok ih skupljaju, imajući na pameti njihovo duhovno i "tijelno" djelovanje. Američka vojska je u II. svjetskom ratu preuzela tehnike konzerviranja prehrambenih proizvoda (dehidracije) od Indijanaca Aymara (bolivijska visoravan) - na veličinu kutije za cipele svedeno je 100 obroka pirea od krumpira. Urođeničko promatranje je minuciozno i ponekad nas "pronjcljivost kojoj neće smetati metodičko raščlanjivanje izmeta životinje ne bi li otkrila njezine prehrambene navike" može ostaviti bez riječi. Lévi-Strauss smatra da "riječi nemaju nikada svojstveno značenje; njihovo je značenje *pozicijsko* i uvjetovano je poviješću i kulturnim kontekstom s jedne, i strukturom sustava u kojem sudjeluju, s druge strane". Po njemu, za razliku od nekih drugih, razvidna je i osnovna trodijelna podjela na klanove vode, zemlje i zraka. Razrađuje različite, ponekad teško odredive, pripadnosti klanova kao što je onaj plemena Watjobaluki u Australiji koji sahranjuju svoje mrtve u smjeru određenom za svaki klan, ili Creek Indijanaca koji su bili podijeljeni u više od 50 totemskih klanova (po ženskoj liniji) - uglavnom nazvanih prema životinjama i biljkama te meteorološkim (rosa, vjetar), geološkim (sol) ili anatomskim (stidne dlake) činjenicama. Tako i različita vjerovanja o istoj stvari ili životinji imaju različit smisao. Fangi iz Gabona zabranjuju trudnim ženama da jedu meso od vjeverica jer se dotična životinja zaklanja u šupljine stabala, tako da bi konzumacija njezina mesa za trudnicu predstavljala opasnost kod nerođenog djeteta da odbije napustiti maternicu. Hopi Indijanci pak drže da je vjeveriće meso korisno za porođaj jer ta životinja ima sposobnost iskapanja u zemlji puta za bijeg od lovca - da se dijete brže porodi. Kod Luvala iz Rodezije bijela ilovača i brašno služe za darove duhovima predaka, a crvena u obredima spolne zrelosti kao boja života i rađanja, dok se po majčinoj liniji pokojnikovi pripadnici premazuju crvenom ilovačom (prilaze umrlom), a druga polovica premazuje se bijelom (stoje podalje). Tako autor "kromatski" dočarava jednostavnu strukturu oprečnosti, kada bijela boja odgovara

"neoznačenoj" situaciji, a kromatski pol oprečnosti crvene boje poveznica je sa životom ili sa smrću. Zvučna oprečnost (npr. u Indijanaca Foxa) odgovara oprečnosti između boje i nepostojanja boje. Tako da "samo oblici mogu biti zajednički, ali ne i sadržaji" (izvan duha). Jedna od najvećih teškoća strukturalne lingvistike leži u redukciji provođenja pomoću pojma dvočlane oprečnosti i nadomještanja raznolikosti prirode "lukavo uspostavljene u korist svake oprečnosti". Hirovima vlastitih zakona demografskog razvoja prepušteni pojmovni sustavi nastaju "svaki put kad društvene grupe dobiju nazive" - demografski razvoj se odvija u dijakroniji, a sustav u sinkroniji, smatra autor.

Treće poglavlje *Sustavi transformacija* (str. 87-120) odnosi se na totemske sustave svrstavanja i označavanja koji su kodovi-prenosioci i kodovi-primaoci. Na otoku Lifu (otočje Loyauté, istočno od Australije) čovjek prije smrti ponekad ukaže na životinju (leptira ili pticu) u čijem će tijelu biti reinkarniran, a ubijanje i uzimanje za hranu te životinje zabranjeno je svim njegovim potomcima. Lévi-Strauss zaključuje da je u slučaju rođenja kao pertinentnog događaja dijagnoza kolektivna, a zabrana (ili predviđanje) individualna. Nadalje, za totemske grupe koje su u jednom slučaju strogo egzogamne smatra da u drugom ne podliježu bračnim pravilima (kod jednih javljanje *sustava*, a kod drugih podjela na *recept i teoriju*), a "totemska mjesta su prije matične luke nego zemlja predaka...". Po autoru su vidljivi i prijelazi iz jednog sustava poliancestorne kolektivističke mitologije (individualiziranog obreda) prema obratnom sustavu individualizirane mitologije (kolektivističkog obreda). On predviđa i kompjutorsku obradu dokumentacije o australskim društvima što će omogućiti prikaz njihovih ukupnih tehnogospodarskih, društvenih i vjerskih struktura i transformacija. Kod primjera odijevanja australskih divljaka i seljačkih društava u Europi (potkraj 18. i početkom 19. st.) smatra da se "s kulturom postupa prema glazbenom obrascu "tema i varijacije". Ispravlja pogrešku sdadržanu u vjerovanju u prirodne pojave kao *ono što* mitovi nastoje objasniti

umjesto *pomoću čega mitovi* teže objasniti ne-prirodnom i logičkom redu pripadajuće realite. Po njemu je očita pripadnost "strukturama proturječnosti" u smislu čestog korištenja istih sredstava glede rješavanja konkretno različitih elemenata (nedostatno naglašeno "siromaštvo religijske misli"), a tu je i pitanje "zašto te predodžbe prate pravila za djelovanje". Očitovanje zabrana i povlastica klanskih pripadnosti u pogledu tehnika, sirovina i ukrasa strogo su klanski (pred)određeni, između ostalih, npr. gradnja pregrade za ribolov zabranjena je klanu ribe, a penjanje na drveće klanu medvjeda. Kod nekih su se totemski preci hranili isključivo svojom posebnom hranom, ali u današnje vrijeme svaka totemska grupa ne smije jesti svoje, a hrani se drugim totemima. Tako se u nemijenjanju duha institucija specifična obilježja postavljaju obratno i u prenošenju iste informacije, kao da fotografski "pozitiv" može biti čitkiji od "negativa". "Totemizam postavlja logičku ekvivalenciju između društva prirodnih vrsta i svijeta društvenih grupa", smatra autor. Dodaje da je veza između zabrana uzimanja hrane i egzogamnih pravila metaforička, a ne uzročna. *Spajanje pomoću komplementarnosti* dostiže zajednički denominator sjedinjenja onoga koji jede s onim što jede i sjedinjenja spolova. Autor zaključuje da "zabrane u uzimanju hrane ne prate uvijek totemske klasifikacije i one su im logički podređene."

Četvrto poglavlje *Totem i kasta* (str. 121-150) razlikuje kod totema one skupine koje ga nikad ne jedu, one koje to čine zbog posredovanja i utjecaja druge grupe, i one skupine-jedače bez drugih zabrana. Autor predmnijeva da "način na koji ljudi zamišljaju odnose između prirode i kulture ovisi o načinu na koji se mjenjaju njihovi vlastiti društveni odnosi". Navodi primjer u plemenima jugoistoka SAD-a jezične skupine muskogi kao hibridni institucionalni oblik između totemskih grupa i kasta. Po Lévi-Straussu je obrnuta simetrija ona između kasta prema zanimanjima i totemskih grupa (načelno razlikovanje uzeto od kulture i ono iz prirode). Da bi se izbjegla zamka stvarnosti, nametnuta ljudskoj mašti, potrebno je stalno tragati za

stvarnim različitostima u prirodi. Po autoru su dva istinska i prava modela konkretne raznolikosti, onaj raznolikosti vrsta na planu prirode i model raznolikosti funkcija na planu kulture. Budući da kaste u svom sastavu imaju biološka bića one svoju prirodnu proizvodnju moraju zamišljati na prirodnom modelu dok se totemske grupe određuju prema prirodnom obrascu i razmjenjuju prirodne predmete. "Kaste su heterogene s obzirom na funkciju, dakle mogu biti homogene s obzirom na strukturu". Tako "kaste same sebe predstavljaju kao prirodne vrste, dok totemske grupe predstavljaju prirodne vrste kao kaste. ...kaste lažno naturaliziraju pravu kulturu, totemske grupe istinski unose kulturu u lažnu prirodu". Zaključuje: "Duh tako ide od empirijske raznovrsnosti do pojmovne jednostavnosti, zatim od pojmovne jednostavnosti do sinteze koja ima značenje", a za osjetilne slike - simbole kaže da su "žetoni kombinatorne igre u kojoj se oni premještaju prema pravilima, ne gubeći nikada iz vida empirijske označitelje koje privremeno zamjenjuju".

Peto poglavlje *Kategorije, elementi, vrste, brojevi* (str. 151-177) bavi se vrstama kao operatorima-omogućivačima prijelaza "s jedinstva mnogostrukosti na raznovrstnost jedinstva". Raznolikost vrsta biologije utvrđena je obrascima koji sličje obrascima teorije komunikacije. Ovisno o izabranom kodu, "logička strogost suprotnosti može biti nejednako očita, a da ipak ne uključuje razlike u prirodi". Uobičajena funkcija mokasinke kod Osageia govori o njoj i kao kulturnom predmetu suprotstavljanja "zloj" travi koju hodač, obavljatelj obreda, gazi i uništava (kao i ratnik koji uništava neprijatelje). Afrički Bororo (nomadi Peuli iz sahelske zone Nigera) i Kagurua povezuju ono što je bilo prije desnom stranom (muškarcem), a ono što će biti poslije lijevom rukom (ženom), pa je muška hijerarhija u smjeru jug-sjever, a ženska sjever-jug. Tragika borbe između povijesti i sustava očituje se u primjeru oko 900 preživjelih pripadnika tridesetak australskih plemena.

Šesto poglavlje *Univerzalizacija i partikularizacija* (str. 178-208) donosi primjere Indi-

janaca s jugoistoka SAD, koji patološke pojave smatraju posljedicom sukoba ljudi, životinja i biljaka. Također i sjeverna Amerika (od Aljaskе do Kalifornije) posjeduje primjere mitske geografije i totemske topografije: ispunjavanje teritorijalnog okvira prati proširivanje klasifikacijskog sustava. Totemska univerzalizacija “ponekad prelazi i granice ljudskog roda” u biološkom smislu (davanje totemskih imena domaćim životinjama) i “ne ruši samo plemenske granice oblikujući začetak jednog međunarodnog društva”. “Prostor je skup lokaliteta jednako kao što su pojedinci ishodište grupe”, dodaje autor. “Društvo koje određuje svoje segmente prema gornjem i donjem, nebu i zemlji, danu i noći, može u istu strukturu oprečnosti uklopiti društvena i moralna ponašanja: pomirljivost i agresivnost, mir i rat, pravdu i policiju, dobro i zlo, red i nered, itd.” Razina individualizacije kao posljednja razina klasifikacije podrazumijeva da svaki član u klasi “zauzima poseban položaj i da postoji homologija između sustava pojedinaca unutar klase i sustava klasa unutar viših kategorija”. Vlastita imena su “sredstva koja učvršćuju značenja prebacujući ih u termine drugih značenja... sve ima neki smisao, inače ništa ne bi imalo smisla”. Za svoje pripadnike “svaki klan ili potklan ima određen broj imena”, te je osobno ime “dio” zajedničkog imena kao što je pojedinac dio grupe. Po autoru, međutim, “i sustavi imena imaju svoje “apstrakcije”. Tako donosi primjere davanja imena neovisnog o nekom sustavu, već uvjetovanog događajem: “podudaranjem fiziološkog učinka (teoretski nezavisnog od ljudske volje) i određenog trenutka nekog nabrajanja”. Zaključuje da je prijelaz s imena na naslov (npr. “djedovo ime”) vezan “za strukturalnu ulogu” koju promatrani članovi “imaju u klasifikacijskom sustavu iz koji bi ih bilo uzaludno željeti izdvojiti”.

Sedmo poglavlje *Pojedinac kao vrsta* (str. 209-237) tumači različitu klasifikaciju i kvantifikaciju od užeg prema širem i obrnuto. Tako je patronim u zapadnjačkim društvima klasifikator obitelji. “Vlastito ime je naličje nekronima, a teknonim obratna slika nekronima”. “Svo-

jim pravilima i običajima, svako društvo samo primjenjuje krutu i isprekidanu mrežu na neprekidno nadolaženje generacija i nameće mu strukturu”. Kao što prirodne znanosti oblikuju imena vrsta, tvore se i vlastita imena u velikom broju društava. Po autoru “sustav funkcionira izmjeničnim oduzimanjem semantičkog naboja, od zajedničkih imena do vlastitih, i od svjetovnog do vjerskog jezika”. Tako “vlastita imena metaforički su vezana za zajednička djelovanjem pozitivne fonetske sličnosti, dok su vjerske riječi metonimijski povezane s vlastitim imenima (kao sredstva ili ciljevi)”. Ekvivalentni postupci imenovanja primjenjuju se na različitim razinama općenitosti (povezani jedni s drugima odnosima transformacije). “Vlastito” obilježje imena “ovisi o trenutku u kojem svako društvo potvrdi da je završen njegov posao klasifikacije”. Tako autor smatra da je dokazao diskontinuirani (na)čin imenovanja “u kojem se neosjetno odvija prijelaz sa čina označavanja na čin pokazivanja”.

Osmo poglavlje *Pronađeno vrijeme* (str. 238-266) govori o totemizmu kao pojavnom obliku ili trenutku klasifikacije. “Divlja misao” je, po autoru, “nepripitomljena misao, različita od kultivirane ili pripitomljene misli radi postizanja učinka”, a ne “misao divljaka, ni misao primitivnog ili arhaičnog čovječanstva”. “Iznimna svojstva te misli...proizlaze iz opširnosti njezinih ciljeva”. “Pojam natprirode postoji samo za čovječanstvo koje samo sebi pripisuje natprirodne moći i koje, zauzvrat, prirodi pripisuje moći svoje nadljudskosti”. Karakteristika divlje misli je nerazlikovanje trenutka promatranja od trenutka tumačenja. Tako je “sustav prinošenja žrtve”, zapravo, “poseban govor, lišen zdrava razuma iako se često izgovara”, a “pitanje značenja ne postavlja se na razini svakog mita posebno, već na razini sustava čiji su oni dijelovi”. Za povijest Lévi-Straussa kaže da “ona ne objašnjava sadašnjost, ali probire među elementima sadašnjosti, dajući samo nekima povlasticu da imaju prošlost”. Smatra da je “velika pouka totemizma” ponekad u prežitku oblika strukture “i kada samu strukturu svlada događaj”. Tako zaključuje da je povijest teoretski (moguće i praktički) podređena (klasifika-

cijskom) sustavu. Ukazuje i na nespretnu podjelu na "narode bez povijesti" i ostale, te onu korisniju na "hladna" i "topla" društva. Hladna bi bila ona koja "preko institucija što ih za sebe stvaraju, nastoje gotovo automatski uništiti učinak povijesnih činilaca na njihovu ravnotežu i kontinuitet", a topla ona "koja odlučno interioriziraju povijesno postojanje kako bi od njega napravila pokretača svoga razvitka". Stoga, po autoru, mitska je povijest paradoksalna istovremena odvojenost i povezanost sa sadašnjosti. Odvojena (prvi preci - stvaraoci; današnji ljudi - oponašatelji), i povezana "jer se od pojave predaka nije ništa desilo osim događaja čiju posebnost povremeno briše njihovo ponavljanje". Tako "divlja misao uspijeva ne samo svladati tu dvostruku proturječnost, nego je i iskoristiti za izgradnju koherentnog sustava u kojemu na neki način pripitomljena dijakronija surađuje sa sinkronijom, bez opasnosti da će među njima izbiti novi sukobi". Povijesti njeno fizičko postojanje daju arhivski dokumenti koji su "utjelovljeno biće događajnosti" i u njima je "svladana proturječnost jedne završene prošlosti i sadašnjosti u kojoj ona još živi".

Deveto poglavlje *Povijest i dijalektika* (str. 267-292) stavlja u spregu dijalektički i analitički um, a po mišljenju autora razlika između njih "temelji se samo na privremenoj udaljenosti analitičkog uma od razumijevanja". Očitost čovjekovog otkrivanja prirode jezika sastoji se u otkrivanju nje iste "koja je bila takva i onda kada je on nije poznao, jer se već sporazumijevao, i da će takva i ostati i bez njegova znanja ...". Stoga pisac postavlja pitanje saz-

nanja i shvaćanja vrijedi li "smisao koji zadržavamo više od onoga kojeg smo se odrekli". Ukazuje i na okret dijalektike protiv samosvojnog (npr. mit o Francuskoj revoluciji) u smislu situacijom (s)vezane dotične istine, a udaljavanje od istine (npr. znanstveno) ukazuje na prvotno zamagljenje i krajnje iščeznuće doživljene istine. Tako se Lévi-Straussu čini "da se povijesno poznavanje povezuje s onim što je očito za intimno shvaćanje". Povijesna spoznaja "radi na isti način kao aparat s modularnom frekvencijom: kao živac, ona uključuje u kodove kontinuiranu - i kao takvu, asimboličnu - količinu pomoću frekvencija impulsa koje su razmjerne njenim promjenama." Pisac smatra da "različita područja" (npr. moderna vremena) "odgovaraju povijestima nejednakih moći", te dodaje da "povijest otvara sva vrata, ali pod uvjetom da se iz nje izade". Ukazuje na razliku urođenika i *nas* koji "trgujemo svojim idejama", dok su njemu one blago. Na kraju zaključuje: "Priznati da je znanstveni duh u najmodernijem obliku pridonio, susretom koji je samo divlja misao mogla predvidjeti, potvrđivanju njezinih principa i uspostavljanju njezinih prava, znači ostati i dalje vjera njezinu nadahnuću".

Na kraju knjige nalazi se *Dodatak* (str. 293-295) - o divljoj maćuhici, zatim *Bibliografija* (str. 297-312), popis ilustracija (str. 313-314), instruktivan pogovor Milivoja Solara *Lévi-Straussova divlja i pitoma misao* (str. 315-327) i *Kazalo* (str. 329-337).

Đivo Bašić